

VLADIMIR MILOVANOVIC
ANTE ILIC

Oružani sukobi u jugoistočnoj Aziji

Svaki pokušaj da se analiziraju i ocene najnoviji događaji u jugoistočnoj Aziji nameće potrebu razmatranja bliže prošlosti — kako perioda borbe Vijetnama i Kampučije protiv američkih intervenata, koja se 1975. godine završila pobedom naroda Vijetnama i ujedinjenjem njegove do tada podeljene zemlje i oslobođenjem Kampučije, tako i vremena od 1975. do naših dana, kada je postojao i period relativnog mira u tom regionu. Pobedom Vijetnama i Kampučije i povlačenjem SAD iz jugoistočne Azije nastala je kvalitetno nova situacija u tom regionu, a posledice tih pobeda, koje su značile promenu rasporeda i odnosa snaga u Aziji, osetile su se i šire u svetu. Međutim, umesto stabilnog mira, prijateljskih odnosa i ravnopravne saradnje među zemljama jugoistočne Azije, ubrzano su se zaoštrili sukobi interesa, što je dovelo do oružane intervencije Vijetnama protiv Kampučije i obaranja silom legalne vlade u njoj, a zatim i do oružane intervencije NR Kine protiv Vijetnama.

Sukob u jugoistočnoj Aziji nastao je iz više uzroka lokalnog ili globalnog karaktera koji su, direktno ili indirektno, međusobno povezani, a u izvesnoj meri i uslovljeni. Lokalne uzroke treba uglavnom tražiti na relaciji Kampučija — Vijetnam — Kina, a globalne u poznatim kinesko-sovjetskim suprotnostima.

U vijetnamsko-kampučijskim odnosima ima, čak i za dobre poznavaoce situacije u tom delu sveta, veoma mnogo nepoznanica. Vijetnam i Kampučija su tesno sarađivali u zajedničkoj borbi protiv SAD, ali i tada je među njima dolazilo do ozbiljnih nesporazuma, koji, u uslovima rata, nisu bili dovoljno uočljivi.

Još za života Ho Ši Mina u Vijetnamu je bila aktuelna teza da Vijetnam, Laos i Kampučija treba da se udruže u neku vrstu fede-

racije ili konfederacije, jer, navodno, ove tri zemlje predstavljaju skladnu celinu u geostrateškom i ekonomskom pogledu, a između naroda tih zemalja postoje mnoge sličnosti etničkog, kulturnog i drugog karaktera. Sve ovo — smatra se u Vijetnamu — uslovilo je i veliku podudarnost interesa naroda tih zemalja. U svakom slučaju, sve što se desilo i što se dešava u odnosima između dve zemlje potvrđuje utisak da interesi i ciljevi jedne i druge zemlje nisu bili do te mere međusobno usklađeni da bi mogli predstavljati dovoljno čvrstu osnovu za takav oblik međusobne integracije.

Ova misao o jedinstvu bila je delimično zasnovana i na nastanku progresivnih partija u ovom regionu. Naime, prvobitno (1930. god.) je bila stvorena jedinstvena partija za ceo region (Kampučija, Vijetnam, Laos) iz koje se kasnije (1960. godine) izdvojila i postala samostalna Komunistička partija Kampučije. Ta prva zajednička komunistička partija je nastala iz Udruženja revolucionarne omladine Vijetnama, koje je 1925. godine osnovao Ho Ši Min u Kantonu, tj. na tlu Kine, zemlje sa kojom je danas Vijetnam u sukobu, a koja je, u prvim decenijama ovog veka, bila zemlja azila vijetnamskih revolucionara.

Ranije pomenuta koncepcija o federaciji ili konfederaciji nailazila je na suprotstavljanje u Kampučiji, jer se smatralo da, s obzirom na, prvo, velike razlike u broju stanovnika tri članice planirane zajedničke države (prema poslednjim podacima Vijetnam ima 51.230.000 žitelja, Kampučija 8.200.000, a Laos samo 3.500.000) i drugo, na manifestovane vijetnamske težnje ka dominaciji u prošlosti ne bi mogla biti obezbeđena ravnopravnost članica. Ovom odbijanju zajedničke države svakako su doprineli i strani uticaji, u vezi sa kojima treba napomenuti da je osamostaljena partija Kampučije od osnivanja, a naročito u novije vreme, ako se apstrahuju frakcionaške pojave u njoj, bila težnje povezana sa KP Kine nego što je to bio slučaj sa vijetnamskom partijom.

Razlike između Vijetnama i Kampučije u pogledu osnivanja zajedničke države i odnosa prema KP Kine uticale su i na spoljnopolitička opredeljenja Kampučije i Vijetnama kao država u vreme narodnooslobodilačkog rata i u posleratnom periodu. Posle pobeđe u ratu protiv američkih intervenata Vijetnam je pokušao politiku širokog otvaranja na međunarodnom planu i saradnje sa mnogim zemljama. Ovakve pokušaje je činio i prema SAD. Rukovodstvo Kampučije je, i u ratnom i u posleratnom periodu, bilo tesno povezano sa Kinom i za sve vreme rata Kina je pružala svestranu pomoć borbi naroda Kampučije kojom su rukovodili »Crveni Kmeri« (tj. KP Kam-

pućije) kojima se bio priključio i Sihanuk. Zanimljivo je ovde podsetiti da je Sovjetski Savez imao rezervisan stav prema toj borbi i sve vreme održavao diplomatske odnose sa izdajničkom vladom Lon Nola.

U komentarima i analizama brojnih posmatrača nailazi se na veoma različita tumačenja ovakvog ponašanja Sovjetskog Saveza. U velikom broju napisa preovladala su tumačenja da se Sovjetski Savez nije opredelio za podršku borbi naroda Kampučije uglavnom iz tri razloga. Prvo, zbog sukoba sa Kinom nije mu odgovaralo da podržava borbu kojom rukovodi Kini blisko kampučijsko rukovodstvo, a ocenjivao je da nema nikakvih izgleda da ta bliskost oslabi. Drugo, smatrao je da će pobedom Vijetnama, najmoćnijeg učesnika u ratu kome je davao političku, vojnu, ekonomsku i svu drugu pomoć, biti automatski rešeno i pitanje posleratne spoljnopoličke orijentacije Kampučije. Treće, podrška samo Vijetnamu, a ne i Kampučiji, mogla je da se tumači i kao izraz izvesnih obzira prema SAD. Pominjani su i drugi razlozi: da je odsustvo sovjetske podrške borbi Crvenih Kmera nagonilo Kinu da na sebe primi sav teret podrške Crvenim Kmerima, a to je istovremeno značilo i veće angažovanje Kine protiv američkih interesa, što je, uz značajnu podršku i pomoć koju je Kina pružala i Vijetnamu, umanjivalo izgleda da bar u to vreme dođe do ublažavanja suprotnosti između Kine i SAD.

Kina je u zvaničnom saopštenju kao razlog za svoju vojnu intervenciju protiv Vijetnama navela mnogobrojne povrede kinesko-vijetnamske granice od Vijetnama i stalno uznemiravanje kineskog življa u pograničnoj oblasti prema Vijetnamu. Nije uopšte pominjala vijetnamsku vojnu intervenciju protiv Kampučije. Prema kineskim tvrdnjama, Vijetnam je još 1974. godine počeo da izaziva incidente na granici i te godine ih je bilo oko stotinu, dok se 1976. njihov broj popeo na više od 900. Sa vijetnamske strane krivica za ove incidente pripisuje se Kini. Prema vijetnamskim zvaničnim podacima, Kinezi su do 1978. godine povredili granicu Vijetnama 2.741 put, a od početka 1979. do sredine februara iste godine bilo je zabeleženo približno 230 takvih slučajeva. Vijetnam takođe tvrdi da je od 1975. do sredine februara 1979. godine Kina više od dve hiljade puta povredila teritorijalne vode Vijetnama.

Kinesko-vijetnamska granica, duga preko 1.200 km, bila je određena još u kolonijalnom periodu, i to u tekstovima dveju konvencija (od 26. juna 1887. i od 20. juna 1895) koje su potpisale francuska i kineska vlada posle Tjenšinskog ugovora od 1885. godine. Ovim

konvencijama su, u stvari, određene granice između tadašnjeg francuskog kolonijalnog poseda Aman i kineskog carstva, ali nikakav ugovor o granici između Kine i današnjeg Vijetnama nije potpisan. Komunističke partije dveju zemalja su se u dva maha (1957. i 1958. godine) dogovorile da se ne menja granična linija određena pomenutim konvencijama, kao i da se neslaganja, ukoliko se pojave, rešavaju pregovorima između vlada dveju zemalja. Iz razgovora koji su na bazi ovih dogovora vođeni šezdesetih godina na međudržavnom planu (i na lokalnom i na vladinom nivou) nije mogao biti usaglašen zajednički zvanični dokumenat.

Prema do sada poznatim stavovima dveju strana, sporno područje kontinentalne granice svodi se uglavnom na manja, u pogledu veličine skoro beznačajna, prostranstva, ali koja mogu biti značajna sa vojnog stanovišta (planinski prevoji, kote i sl.). Uočljivi spor postoji oko dve grupe ostrva — Paraselskih i Spratlijskih u južnom Kineskom moru, gde su otkrivena bogata nalazišta nafte. Paraselska ostrva (kinesko ime: Hi-Ša, a vijetnamsko: Hoang Sa) Kina je u januaru 1974. godine putem desanta oduzela od sajgonskog režima. Spratlijska ostrva (kineski naziv: Nan-Ša, a vijetnamski Triong Sa) su u posedu Vijetnama, Indonezije, Filipina i Tajvana. Kina tvrdi da je Vijetnam šest ostrva iz ove druge grupe bespravno okupirao 1975. godine i da ona treba da pripadnu Kini. Poznat je, takođe, spor i oko toga kako treba da bude povučena granična linija kroz zaliv Bejbu. Kina zahteva da granica ide sredinom zaliva, što Vijetnam, prema kineskim objašnjenjima, ne prihvata nego zahteva takvu granicu koja bi njemu ostavila oko dve trećine površine zaliva. Spor između Kine i Vijetnama takođe postoji i oko režima na železničkoj pruzi koja spaja dve zemlje, kao i oko odnosa prema kineskoj manjini u Vijetnamu i njenog statusa.

Kinesko-vijetnamski granični i drugi pomenuti problemi su, očigledno, složeni, ali, prema opštoj oceni posmatrača, oni sigurno nisu glavni razlog kineske vojne intervencije u ovom trenutku. Oni su posledica, a ne uzrok loših odnosa između Kine i Vijetnama. Inače, u tom delu sveta, kao rezultat određivanja granica u kolonijalnom periodu i od kolonijalnih sila, postoji mnoštvo graničnih problema. Da pomenemo da Kina ima sporove u vezi sa tim pitanjem takođe sa Burmom i Indijom, kao i da je tim povodom bilo i ozbiljnih zaoštavanja (sa Burmom 1956, a sa Indijom čak i oružanih sukoba 1962).

Uzroci rđavih odnosa između Kine i Vijetnama su, u stvari, mnogo širi i značajniji. Radi se, u suštini, o tome da su međusobno neuskладive njihove sadašnje političke orijentacije. Kina nastoji da

potvrdi svoj značaj i ulogu u međunarodnim odnosima i da postane ravnopravni partner SAD-u i Sovjetskom Savezu. U skladu sa ovakvim ciljevima ulaže velike napore da modernizuje privredu, ubrza privredni razvoj i uvećava vojnu moć. Ovo je osnovna svrha aktuelne kineske politike »četiri modernizacije«. Ovakvu spoljnu i unutrašnju politiku Kina sprovodi u uslovima oštre političke konfrontacije sa Sovjetskim Savezom.

Vijetnam sa svoje strane — ne prezajući čak ni od neskrivene direktne oružane intervencije protiv nezavisne Kampučije s ciljem da u njoj obori legalnu vladu i uspostavi režim koji mu odgovara — teži da ostvari ideju o indokineskoj federaciji ili konfederaciji (naziv nije ni bitan) u kojoj bi on zbog veličine i ekonomske moći bio, svakako, dominirajući faktor. Vijetnam se u spoljnoj politici sve više oslanja na Sovjetski Savez. Ta povezanost Sovejetskog Saveza i Vijetnama je i ugovorno učvršćena učlanjenjem Vijetnama u SEV (29. juna 1978) i naročito zaključenjem sovjetsko-vijetnamskog sporazuma o saradnji (3. novembra 1978) koji, pored ostalog, predviđa, u izvesnoj formi, i saradnju na vojnom planu. Ovaj sporazum je u svetu tu-mačen kao oslonac Vijetnamu u odluci da vojno interveniše protiv Kampučije. Vijetnamsku politiku u celini, a posebno njegovu vojnu intervenciju protiv Kampučije (25. decembra 1978. godine) Kina je, prema oceni posmatrača, shvatila kao nastojanje da se ugroze njene pozicije ne samo u jugoistočnoj Aziji nego i uopšte u Aziji, gde ona upravo želi da ih ojača, pa čak i kao pokušaje zaokruživanja.

Iz sukoba izloženih dveju politika proistekla je i kineska vojna intervencija protiv Vijetnama (17. februara 1979. godine) koja, kao i vijetnamska protiv Kampučije, predstavlja neprihvatljivo kršenje principa Povelje OUN i povredu opšteusvojenih normi ponašanja među nezavisnim i suverenim državama.

Do sada nabrojani i uslovno nazvani lokalni uzroci sukoba u jugoistočnoj Aziji umnogome su nastali iz dugogodišnjeg neslaganja i međusobne političke konfrontacije Kine i Sovjetskog Saveza. Zaoštravanje odnosa među njima kao državama, uslovilo je i njihovu konfrontaciju u međunarodnom komunističkom i radničkom pokretu. Na tim osnovama nastao je i veoma težak problem granica između dve zemlje o kome se, ne računajući kratke pregovore od 25. februara do maja 1964, neprekidno, ali bezuspešno, na nivou pomoćnika ministara inostranih poslova, vode pregovori od 20. oktobra 1969. do danas. Glavni i do sada nerešiv čvor ovog graničnog problema je, ukratko, u tome što Kina

traži da Sovjetski Savez prizna da je carska Rusija u prošlosti, na osnovu neravnopravnih ugovora, prigrabila od Kine približno milion i po kvadratnih kilometara teritorije. Kina prema izjavama njenih rukovodilaca, ne traži da joj Sovjetski Savez vrati te teritorije, ali pomenuto priznanje je, bar do sada, postavljala kao preduslov za definitivno ugovorno regulisanje pitanja sovjetsko-kineske granice. Sovjetski Savez ne prihvata uopšte razgovor na toj osnovi. On smatra da takav prilaz problemu predstavlja nagoveštaj teritorijalnih pretenzija prema njemu, koje, iako se sada otvoreno ne postavljaju, mogu biti postavljene kasnije u pogodnom momentu.

Radi ilustracije težine ovog problema i opterećenja koje on predstavlja za odnose između dve zemlje korisno je podsetiti na neke izjave koje su, svojevremeno, o njemu davali kineski rukovodioci. Mao Ce Tung je, na primer, 10. jula 1964. godine grupi japanskih socijalista, pored ostalog, rekao i sledeće: »Kina još nije podnela račun SSSR-u za Vladivostok, Habarovsk, Kamčatku i druga mesta i regione istočno od Bajkala koji su postali ruska teritorija samo pre 100 godina«. Ministar inostranih poslova, Čen Ji, je u maju 1966. rekao grupi skandinavskih novinara da je carska Rusija, na osnovu neravnopravnih ugovora, uzela od Kine milion i po kvadratnih kilometara. Takozvane sporne teritorije pomenute su i u noti kineskog Ministarstva inostranih poslova kojom je odgovoreno na zvaničan sovjetski predlog od 24. februara 1978., da dve zemlje istupe sa zajedničkom izjavom o principima na kojima treba da budu zasnovani njihovi međusobni odnosi (ravnopravnost, uzajamno poštovanje suvereniteta i teritorijalnog integriteta, nemešanje u unutrašnje poslove i neprimenjivanje sile). Kinezi su u noti odbili ovaj sovjetski predlog uz motivaciju da eventualno objavljivanje saopštenja o načelima na kojima se zasnivaju međusobni odnosi ne bi bilo od praktične koristi »ukoliko postoje oružane snage dveju strana u ovim spornim graničnim oblastima«. Pre toga u kineskoj noti se traži da se povuku sovjetske oružane snage iz Mongolske Narodne Republike i sa sovjetsko-kineske granice. Nije bilo precizirano iz kojih graničnih oblasti, što je, verovatno, trebalo da bude predmet pregovora.

Treba pomenuti, takođe, da Sovjetski Savez zazire od otvorenih kineskih izjava o tome da postoji »potreba« da se Kina, Japan, zapadna Evropa i SAD udruže protiv Sovjetskog Saveza, kao i od stavova o tome da je rat između Kine i Sovjetskog Saveza u krajnjoj liniji neizbežan. Takvu izjavu, na primer, je dao Teng Hsijaoping dr Cimermanu, vođi parlamentarne grupe zapadnonemačke Hrišćansko-socijalne unije. Na drugoj strani NR Kina, imajući u vidu svoja iskustva

uopšte sa velikim silama u prošlosti, sa velikim nepoverenjem gleda na pregovore koje o raznim pitanjima vode Sovjetski Savez i SAD.

Ovakva atmosfera u kinesko-sovjetskim odnosima, uz vezanost Vijetnama za Sovjetski Savez i Kampučije za Kinu, mogla je da posluži samo kao podstrek za još veće zaoštavanje postojećih suprotnosti na relaciji Kampučija — Vijetnam — Kina i da pothrani nepoverenje koje je nagomilavano u daljoj i bližoj prošlosti borbom za dominaciju kineskog feudalnog carstva protiv Vijetnama i ovoga protiv države Kmera.

Ubrzano otvaranje Kine prema svetu u najnovije vreme, odnosno njeno intenzivnije uključivanje u međunarodne odnose, utiče na dosadašnji odnos snaga u svetu, a posebno na odnos snaga među velikim silama. Sovjetski Savez je, zbog svoje vojne i političke moći, i nadalje ostao glavni partner SAD, ali SAD, istovremeno, sve više uvažavaju činjenicu o rastućoj kineskoj ulozi na svetskoj sceni, a u prvom redu Aziji. Ali, nema znakova da SAD nameravaju da dovedu u pitanje svoje odnose i dogovaranje sa Sovjetskim Savezom.

Nedavno normalizovanje kinesko-američkih odnosa shvaćeno je u svetu i kao potez koji SAD-u treba da olakša korišćenje »kineske karte«. Ono je, takođe, od mnogih posmatrača protumačeno i kao ohrabrenje i podsticaj Kini da vojnom intervencijom protiv Vijetnama pokuša da nanese udarac sovjetskim pozicijama u jugoistočnoj Aziji. Na takav zaključak komentatore je navela i činjenica da je kineska vojna intervencija usledila neposredno posle posete kineskog potpredsednika Teng Hsijaopinga Vašingtonu.

Sovjetski Savez se negativno i sa podozrenjem postavio prema intenzivnijem uključivanju Kine u međunarodne odnose i nastoji da ga, koliko je moguće, zakoči, da oslabi međunarodnu ulogu Kine i ograniči učešće razvijenih zapadnih zemalja u modernizaciji kineske privrede. Svoje istupanje u ovom smislu objašnjava ne samo sadašnjim negativnim odnosom Kine prema njemu nego i pretpostavkama, zasnovanim na poznatim kineskim izjavama o neizbežnosti rata, uzaludnosti borbe za popuštanje međunarodne zategnutosti i razoružanje i drugim sličnim izjavama.

Potpisivanje kinesko-japanskog ugovora o miru na sovjetskoj strani je shvaćeno na sličan način kao i normalizovanje kinesko-američkih odnosa, tj. kao potez koji je, pored ostalog, sračunat i na to da omogući Kini da se još aktivnije angažuje protiv uticaja Sovjetskog Saveza u Aziji i u svetu.

Svetska javnost s razlogom je bila zabrinuta zbog kineske vojne intervencije protiv Vijetnama i preokupirana pitanjem zašto je Kina

preduzela tu akciju i kakav je njen planirani domet. Iz osvrta mnogih komentatora na ovu temu najuočljivije su bile sledeće pretpostavke: Kina je želela da svojom intervencijom potvrdi i, u neku ruku, »ozvaniči« zainteresovanost i zahtev da uvek bude uvažavana od svih kao faktor koji ima pravo da bude prisutan u rešavanju svih pitanja jugoistočne Azije koja se, posredno ili neposredno, tiču i njenih interesa, kao i da pokaže da je spremna da na svako odstupanje od takvog prilaza odgovori ako treba i silom. Zbivanjima u Aziji koja su prethodila kineskoj intervenciji, kao što su promene društveno-političkog sistema u Avganistanu i u Iranu i vijetnamska vojna intervencija protiv Kampučije, poremećen je dotadašnji odnos snaga u tom regionu. Kineska intervencija protiv Vijetnama trebalo je, smatraju neki posmatrači, da bar u pogledu Kampučije oslabi stečenu sovjetsku prednost, tj. da olakša borbu svrgnute legalne vlade Kampučije i internacionalizuje ceo indokineski problem. Kineska intervencija treba, takođe, da ometa i konsolidaciju prilika u samom Vijetnamu koji se suočava sa mnogim privrednim i organizacionim problemima.

Prema kineskim tvrdnjama, vijetnamska armija je na kraju rata protiv SAD brojala oko 600.000 vojnika, a zajedno sa lokalnim trupama (milicijom) oko milion vojnika. Pred vojnu intervenciju protiv Kampučije ovaj broj je — tvrde isti kineski izvori — bio povećan na oko milion i po. Od 1976. godine, prema listu kineske armije, Vijetnam drži u Laosu oko 50.000 vojnika, a protiv Kampučije je intervenisao sa oko 100.000 boraca regularne armije. Ako su ove cifre iz kineskih izvora čak i približno tačne, očigledno je da privreda Vijetnama mora biti preopterećena vojnim izdacima i, prema tome, vrlo osetljiva na sve dodatne teškoće. U Pekingu se računalo i sa tim da će Vijetnam, opterećen svim navedenim nedaćama i osudom od velike većine članova međunarodne zajednice zbog vojne intervencije u Kampučiji, morati da odustane od stvaranja indokineske federacije ili bar da je za izvesno vreme odloži. Kineska intervencija je, pored iznuđivanja ovog političkog uzmicanja, imala za cilj takođe da pokaže svetu da Vijetnam ne predstavlja »treću vojnu silu u svetu« — kao što je ponekad u svetskoj štampi nazivan.

Kineska intervencija protiv Vijetnama u komentarima svetske štampe nije tumačena kao pokušaj Kine da izazove istu takvu sovjetsku intervenciju protiv sebe i na taj način dovede do velikog oružanog sukoba koji bi mogao da preraste i u svetski rat. Ali, bilo je tumačenja da je kineska intervencija imala za svrhu da izazove pogoršanje odnosa između Sovjetskog Saveza i nekih zapadnih sila. Sa vijetnamske strane se tvrdi, prvo, da je Kina intervenisala sa oko

500.000 vojnika, tj. sa skoro brojnijom armijom nego što je bila američka u vreme najžešćih borbi između SAD i Vijetnama i, drugo, da je kineska intervencija pretrpela neuspeh.

I pored toga što u većini zemalja nije bilo opravdanja i simpatija za režim Pol Pota i Jeng Sarija, vijetnamska intervencija, sa izuzetkom zemalja Varšavskog ugovora i nekoliko drugih vezanih za ovaj blok, naišla je na oštru osudu u svetu. Mere koje je režim Pol Pota i Jeng Sarija preduzimao, kao što su raseljavanje Pnom Pena i drugih gradova, ukidanje novca, način obračuna sa onima koji se nisu slagali sa takvom politikom uvođenja neke vrste »seoskog ratnog komunizma« nepoznatog i nerazumljivog u svetu, nije naišao na simpatije. Neki komentatori su nagađali da je donekle sličan onome što je tzv. četvoročlana banda želela da zavede u NR Kini. Ovde treba naglasiti da je unutrašnja politika Pol Potovog i Jeng Sarijevog režima nailazila na mnoge kritike i rezerve, čak i u sredinama koje su bile dobronamerne prema novoj Kampučiji. Istovremeno vlada Pol Pota i Jeng Sarija je ostala izolovana od međunarodne zajednice. U stvari, radilo se o samoizolaciji, o čudnoj i nerazumljivoj nezainteresovanosti režima da razvija odnose sa spoljnim svetom. S obzirom na to da je vođena snažna propagandna akcija na međunarodnom planu protiv unutrašnje politike Kampučije njoj bi, nesumnjivo, odgovaralo da međunarodna javnost bude upoznata i sa kampučijskom argumentacijom o merama i razlozima zbog kojih su one na unutrašnjem planu bile preduzete. Međutim, takva argumentacija je sa kampučijske strane izostala. Osuda vijetnamske intervencije nije bila motivisana odbranom režima Pol Pota i Jeng Sarija, već odbranom principa koji su od suštinskog značaja za međunarodnu zajednicu — da je nedopustivo da se režim u jednoj zemlji, ma kakav on bio, silom ruši od neke druge zemlje da bi se nametnuo drugi koji ovoj odgovara. Ovakvo reagovanje velike većine zemalja pokazalo je da je u svetu shvaćena i opasnost od stvaranja presedana ove vrste.

Međutim, oštrina osude je ipak bila različita. One zemlje koje smatraju da njihovim državnim interesima odgovara jači Vijetnam kao protivteža velikoj Kini, čijeg se širenja i uticaja pribojavaju, blaže su osudile vijetnamsku intervenciju od zemalja koje zaziru od jakog Vijetnama i eventualne ekspanzije njegovog uticaja (takav je bio, na primer, stav zemalja članica ASEAN-a, naročito Tajlanda). Treba napomenuti da je i ovo antivijetnamsko reagovanje bilo istovremeno praćeno i određenim strahom od jačanja uticaja Kine preko kineskih manjina koje su u tim zemljama veoma brojne i uticajne, naročito na privrednom sektoru.

Vojna intervencija Kine protiv Vijetnama primljena je u svetu takođe sa neodobravanjem i osudom. Ocenjena je kao kršenje Povelje OUN i kao apsolutno neprihvatljiv način rešavanja sporova sa drugom zemljom. Istovremeno je ocenjena kao veoma opasna eskalacija krize u jugoistočnoj Aziji izazvane intervencijom Vijetnama u Kampučiji. Kineska teza o »kažnjavanju« Vijetnama je protumačena kao nelegalno prisvajanje prava na »deljenje pravde« i izazvala je loš utisak. Kinesko ograničavanje operacije na graničnu oblast i kasnija obustava operacija i povlačenje trupa sa vijetnamske teritorije umanjili su zabrinutost, ali je nisu u potpunosti otklonile.

U velikim komunističkim partijama evropskih zemalja (Italije, Francuske, Španije) obe intervencije, i vijetnamska i kineska, nisu naišle na odobravanje, ali, zbog jakih rezervi prema svrgnutom kampučijskom režimu, vijetnamska intervencija je ipak bila manje-više blago osuđivana.

Vijetnamska intervencija protiv Kampučije i kineska protiv Vijetnama stvorile su u jugoistočnoj Aziji veoma opasno krizno žarište koje će, prema svemu sudeći, dugo postojati i ugrožavati mir u Aziji i u svetu. Veliko je pitanje da li će konflikt moći i ubuduće da ostane u sadašnjim ograničenim razmerama ili će »izmaći kontroli«.

Sovjetska uzdržanost u kinesko-vijetnamskom sukobu je pozitivno primljena od svih zemalja. Ovakva opreznost je bila korisna za Sovjetski Savez i zbog toga što je i inače sadašnje zaoštavanje kinesko-sovjetskih odnosa oko jugoistočne Azije objektivno jačalo pozicije SAD.

Istovremeno, ovakvim reagovanjem na kinesku intervenciju Sovjetski Savez je pojačao svoje propagandno istupanje protiv stava SAD pripisujući im, iako to one javno odriču, da su, u suštini, podstakle Kinu da interveniše protiv Vijetnama. U vezi sa ovim treba pomenuti da većina komentatora u svetu smatra da Zapadu, a posebno SAD, zaista odgovara zaoštavanje kinesko-sovjetskih odnosa, ali samo u meri koja ne bi dovela do oružanog sukoba između Kine i Sovjetskog Saveza, jer je očigledno da bi se posledice takvog sukoba teško mogle ograničiti i kontrolisati. Iz ovih razloga, da bi se smanjio izazov Sovjetskom Savezu, i same SAD, kao i Zapad u celini, za vreme kineske intervencije u zvaničnim istupanjima i preko štampe sve jače su naglašavali neslaganje sa kineskom intervencijom pozivajući istovremeno i Sovjetski Savez da istraje u stavu uzdržanosti. U tom smislu istupio je i predsednik Karter u svom govoru u Atlanti, 20. februara o.g. Tom prilikom je rekao da su se SAD suprotstavile vijet-

namskoj invaziji na Kampučiju, kineskom napadu na Vijetnam i da deluju u pravcu da se sve snage dezangajuju da bi se sprečio »širi rat«. Što se tiče eventualnog američkog angažovanja u sukobu rekao je: »Mi se nećemo involvirati u konflikte između azijskih komunističkih zemalja. Naši nacionalni interesi nisu ugroženi«. Komentari iz sovjetske štampe, međutim, pokazuju da se u Moskvi ovakva uveravanja ne smatraju dovoljno ubedljivim.

Posle vojne akcije Vijetnama u Kampučiji vlada Pol Pota obratila se Savetu bezbednosti OUN. Kao šefa kampučijske delegacije u Njujork je uputila princa Norodoma Sihanuka, ličnost sa velikim ugledom u svetu i iskustvom u međunarodnim pitanjima. Sihanuk je u OUN branio nezavisnost svoje zemlje, ali, odvojeno od toga, u izjavi za javnost kategorički se distancirao od vlade Pol Pota i Jeng Sarija i osudio njenu unutrašnju politiku.

Debata u Savetu bezbednosti povodom žalbe Kampučije jasno je ukazala na činjenicu da su u savremenom svetu neprihvatljive akcije kakve je preduzeo Vijetnam i da nikakav izgovor za mešanje u unutrašnje poslove drugih suverenih zemalja, a posebno vojna akcija sa ciljem obaranja legalne vlade u Kampučiji, ne može biti uvažena. To najšire raspoloženje međunarodne zajednice došlo je najcelovitije do izražaja u nacrtu rezolucije koju je, posle intenzivnih konsultacija, podnela grupa nesvrstanih zemalja, nestalnih članova Saveta bezbednosti. Sadržaj nacrtu rezolucije bio je na liniji Povelje OUN i osnovnih principa politike nesvrstavanja. Iako je za ovu rezoluciju glasao najveći broj članova Saveta bezbednosti i imala široku podršku velike većine zemalja članica OUN, ona nije usvojena zbog negativnog glasa SSSR (pored ČSSR) koji je automatski značio i »veto«. Ovo je bila jedna od veoma retkih prilika u kojima je SSSR upotrebio pravo veta, a prvi put kada se radilo o dokumentu koji je podnela grupa nesvrstanih zemalja.

U isto vreme, situacija u jugoistočnoj Aziji se dalje zaoštravala. Vesti o koncentraciji kineskih trupa na kinesko-vijetnamskoj granici, o sve češćim graničnim sukobima i međusobnim optuživanjima za te sukobe bile su sve ozbiljnije. Umesto pregovora i mirnog rešenja sukoba progovorilo je oružje: došlo je do kineske vojne akcije u Vijetnamu, što je situaciju u jugoistočnoj Aziji u celini učinilo još složenijom i opasnijom po međunarodni mir i bezbednost. Pitanje koje se sa sve većom ozbiljnošću postavljalo u svetu bilo je: gde je granica na kojoj će se širenje ratnog požara zaustaviti. Sada je SR Vijetnam podneo žalbu Savetu bezbednosti tražeći razmatranje kineske vojne akcije na njegovoj teritoriji. Stalni članovi Saveta bezbednosti sa

pravom veta, među njima SSSR i NR Kina, zauzeli su u vezi sa vijetnamskom, odnosno kineskom vojnom akcijom, veoma različite stavove, čime je praktično blokiran rad ovog glavnog organa UN za očuvanje mira i bezbednosti.

NR Kina je podnela jedan nacrt rezolucije u kojoj je ostrim rečima osudila akciju Vijetnama, zahtevala da se hitno obustave sve vojne akcije, kao i da se što je moguće pre vojne snage Vijetnama povuku unutar nacionalnih granica. U predlogu rezolucije dalje se pledira za poštovanjem nezavisnosti, suvereniteta i teritorijalnog integriteta Kampučije i poziva da Vijetnam i Kampučija putem pregovora rešavaju sva sporna pitanja iz oblasti njihovih međusobnih odnosa. Istovremeno, NR Kina je podvlačila da je njena vojna akcija u Vijetnamu ograničena, da će se njene trupe, čim izvrše misiju »kažnjavanja«, povući i predložila je da pregovara sa Vijetnamom sa ciljem mirnog rešavanja međusobnih pitanja.

Sovjetski Savez i Čehoslovačka su podneli svoj nacrt rezolucije Savetu bezbednosti u kome, opet, nema uopšte reči o vijetnamskoj vojnoj akciji, već se isključivo govori o kineskoj vojnoj akciji u Vijetnamu. U sovjetsko-čehoslovačkom nacrtu rezolucije traži se energična osuda NR Kine, zahteva da ona odmah povuče svoje jedinice sa vijetnamske teritorije, da poštuje nezavisnost, suverenitet i teritorijalni integritet Vijetnama, da isplati Vijetnamu oštetu za prouzrokovanu materijalnu štetu, da sve zemlje članice OUN prestanu da snabdevaju NR Kinu oružjem i tehnologijom koja bi se mogla iskoristiti u vojne svrhe.

Bilo je od samog početka očigledno da ni jedan ni drugi nacrt rezolucije nemaju izgleda da budu prihvaćeni, čak ni pod pretpostavkom da ih ostale zemlje, stalni i nestalni članovi Saveta bezbednosti prihvate, jer bi krajnji ishod neizostavno bio da bi SSSR stavio veto na kinesku, a NR Kina na sovjetsko-čehoslovačku rezoluciju. Karakteristično je da ni jedna ni druga strana nisu polazile od široko usvojenog shvatanja o međusobnoj povezanosti dva oružana sukoba: vijetnamsko-kampućijskog i kinesko-vijetnamskog.

SAD su imale, međutim, upravo takav prilaz, predlagale su da sukobljene strane, podrazumevajući kinesko-vijetnamski i vijetnamsko-kampućijski sukob, prekinu vatru i da se sve strane trupe u regionu povuku sa tuđe teritorije. SAD su predložile da strane u sukobu potraže mirnim putem dugoročna rešenja za međusobne sporove. One su isticale da bi sve to moglo da se obavlja pod pokroviteljstvom generalnog sekretara UN. U pogledu Kampučije SAD su iznele stav da

ona treba da bude neutralna i nezavisna sa vladom koja bi predstavljala volju kampucijskog naroda i poštovala prava čoveka.

Za SAD je ovo bila prilika i one su je iskoristile da deluju sa pozicija koje je, manje-više, delio veći broj zemalja. Time su ostvarile određene političko-diplomatske poene u odnosu na druge dve velike sile. Karakteristično je za delovanje SAD u ovom pitanju da su pažljivo vodile računa da ničim ozbiljnije ne poremete ravnotežu koju su ostvarile u svojim odnosima sa SSSR, odnosno NR Kinom.

Zapadna Evropa je, uglavnom, podržala stav SAD.

Zemlje ASEAN-a (Filipini, Indonezija, Singapur, Malezija i Tajland) su, iz sasvim razumljivih razloga, bile veoma angažovane na liniji traženja puteva za mirno rešavanje sukoba. U istupanjima tih zemalja nije bilo dvojbe u pogledu ocene da su vijetnamsko-kampucijski i kinesko-vijetnamski sukob međusobno povezani. Otvoreno su ukazale na odgovornost Vijetnama, osudile svaku intervenciju i zastupale potrebu dosledne primene u praksi načela Povelje OUN, odlučno su zahtevale da se sve države uzdrže od pretnji silom ili upotrebe sile protiv nezavisnosti, suvereniteta i teritorijalnog integriteta drugih država. Pored poziva zemljama u sukobu da povuku svoje trupe sa tuđih teritorija, zemlje ASEAN-a su uputile apel svim zemljama izvan tog regiona da se uzdrže od bilo kakvih akcija koje bi mogle da dovedu do proširenja sukoba. Zemlje članice ASEAN-a su, posle intenzivnih konsultacija u UN, podnele i nacrt rezolucije o problemima jugoistočne Azije u kome se zahteva da sve zemlje tog regiona prekinu neprijateljstva i povuku trupe sa tuđih teritorija. Debata u Savetu bezbednosti o ovoj rezoluciji završila se njenim neprihvatanjem. SSSR i ČSSR su, naime, i ovom prilikom bile protiv.

Nesvrstane zemlje, u prvom redu članice Saveta bezbednosti, zalagale su se za celovito rešenje sukoba u jugoistočnoj Aziji, imajući pri tome u vidu da se produžavanjem i eventualnim zaoštavanjem tog sukoba ovaj region pretvara u jedno od najzaoštrenijih kriznih žarišta, što će imati za posledicu nestabilnost i predstavljati stalnu pretnju miru ne samo u tom regionu nego i na celom azijskom prostoru, pa i u svetu. Pozivajući sve zemlje, a u prvom redu one koje su involvirane u sukob, na puno poštovanje Povelje OUN i principa pokreta nesvrstanih, nesvrstane zemlje su se rukovodile potrebom pronalaženja i usvajanja opšteprihvatljivog, miroljubivog rešenja. Izbegavajući direktna optuživanja i kritike bilo koga, nesvrstane zemlje su delovale kao snažan, nezavisan međunarodni faktor koji, polazeći od bitnih principa politike nesvrstavanja, ukazuje na mogućnosti za rešenje složenih problema sa kojima se suočava savremeni svet.

Naša zemlja je u nekoliko navrata sasvim jasno iznela svoj stav o sukobu u jugoistočnoj Aziji: u zvaničnim izjavama 11. januara i 19. februara, na sednicama Saveta bezbednosti, na ministarskom sastanku nesvrstanih zemalja u Maputu, kao i na sastanku »grupe 77« u Aruši. Jugoslavija se u svakom istupanju zalagala za prekid neprijateljstva, povlačenje stranih trupa i rešavanje spornih pitanja putem pregovora, a ne silom. Podržavala je suverenitet i teritorijalni integritet Kampučije. Za Jugoslaviju su neprihvatljive kako vijetnamska vojna intervencija protiv Kampučije, tako i kineska vojna intervencija protiv Vijetnama. Naša zemlja je odlučno u svim forumima odbacivala pokušaje da se pod bilo kakvim izgovorom povređuje pravo bilo koje zemlje na sopstveni put razvitka, na nezavisnost, suverenitet, teritorijalni integritet i nepovredivost granica; odbacivala je i svaki pokušaj mešanja u unutrašnje stvari drugih zemalja, što se, na žalost, sve češće čini u međunarodnim odnosima, pa i između nesvrstanih zemalja. Ovakva negativna politička praksa u direktnoj je suprotnosti sa Poveljom OUN i principima politike nesvrstanoosti, ometa ravnopravnu međunarodnu saradnju i direktno ugrožava mir u svetu.

Što se tiče daljeg toka i eventualnog rešenja krize u jugoistočnoj Aziji, za sada je nemoguće dati bilo kakvu pouzdanu procenu. U Kampučiji trupe legalne vlade Pol Pota i Jeng Sarija pružaju snažan otpor trupama Vijetnama. Međutim, krajnji ishod ove borbe zavisiće od više faktora: od podrške koju legalna vlada ima kod stanovništva, zatim od mogućnosti da joj se iz inostranstva pruži dovoljno pomoći u oružju, municiji, lekovima i drugom ratnom materijalu, kao i od međunarodne političke i moralne podrške. Za sada ne izgleda da bi se novi režim, i pored svih grešaka ranije vlade, mogao održati bez direktnog vijetnamskog učešća u ratnim operacijama. Ima znakova da se uviđa da bi nekakav širi front bio mnogo privlačniji za kampučijske mase i efikasnije ih pokretao na otpor. U vestima iz Pekinga se u tom smislu već pominje široki »patriotski front«, a Radio-glas Demokratske Kampučije je, takođe, počeo da govori o »širokom ujedinjenom frontu«. Međutim, za sada nisu data bliža obaveštenja o tom frontu. U svetskoj štampi se samo ističe potreba stvaranja takvog fronta i pominje korisnost učešća Sihanuka u njemu. Sihanuk, međutim, bar za sada, odbija svaku saradnju sa Pol Potom i Jeng Sarijem.

Dok se u Kampučiji i dalje vodi oružana borba, kineske trupe su obustavile operacije i, sa izuzetkom nekih manjih oblasti u pograničnom pojasu, povukle se sa vijetnamske teritorije. Obe zemlje su se izjasnile za pregovore i oni su otpočeli 14. aprila. Vijetnam je učinio ustupak time što je odustao od insistiranja na potpunom povlačenju

kineskih trupa kao preduslovu za prihvatanje pregovora. Istovremeno, preduzeo je u Kampučiji ofanzivu s ciljem konačnog likvidiranja trupa Crvenih Kmera. Kako će Kina reagovati na ovaj političko-vojni potez, nije još poznato. Sporna teritorija koju Kina nije napustila nije značajna samo sa vojnog stanovišta, već još više sa političkog, jer može poslužiti kao povod za nove zaplete, pritiske i sukobe.

Ukoliko pitanje ovih »spornih teritorija« i bude na neki način prevaziđeno u pregovorima, najverovatnije je da granični problem (uključujući Paraselska i Spratijska ostrva i pomorsku granicu u Tonkinškom zalivu) neće predstavljati suštinski sadržaj pregovora, već će to biti pitanja spoljnopoličke orijentacije Vijetnama uopšte i pitanja vezana za strateški odnos snaga u jugoistočnoj Aziji, tj. sva pitanja koja su dovela do zaošttravanja odnosa između dveju zemalja i izazvala kinesku vojnu intervenciju. Razumljivo je da bi i pregovori samo o graničnim pitanjima, tj. ostavljanje za sada svih drugih spornih pitanja po strani, bili veoma značajan korak ka sređivanju odnosa između dve zemlje, jer bi poboljšali opštu atmosferu između njih i u regionu uopšte. Takav prilaz bi svakako predstavljao i nagoveštaj spremnosti da se kasnije ide dalje u rešavanju sporova.

Još veći izgledi za gašenje veoma opasnog žarišta u jugoistočnoj Aziji bili bi stvoreni ako bi došlo do poboljšanja odnosa između Kine i Sovjetskog Saveza. Na žalost, dosadašnji razvoj još uvek ne pruža osnove za takva očekivanja. Stalni komitet Svekineskog narodnog kongresa jednodušno je doneo odluku prvih dana aprila da ne produži rok Ugovora o prijateljstvu, saradnji i međusobnom pomaganju između Kine i Sovjetskog Saveza koji su svojevremeno potpisali Staljin i Mao Ce Tung. Skoro istovremeni predlog kineske vlade Sovjetskom Savezu da dve zemlje povedu pregovore o unapređenju odnosa ne uliva mnogo nade u sadašnjim uslovima da bi uskoro moglo doći do poboljšanja odnosa između ove dve zemlje, od kojih u najvećoj meri zavisi i stanje u jugoistočnoj Aziji. Svako pozitivno iznenađenje tj. sređivanje tih odnosa bilo bi, razumljivo, svestrano pozdravljeno od svih dobronamernih ljudi u svetu.